

*Альона Солонська,
асистент кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
ORCID ID 0000-0002-7162-553X*

ВЗАЄМОДІЯ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З СУЧАСНИМИ СІМ'ЯМИ

У статті розглянуто проблему організації взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї. Визначено основні нормативно-правові документи, в яких знайшла відображення ідея взаємозв'язку суспільного й сімейного виховання. Проаналізовано останні дослідження і публікації щодо взаємодії сучасних сімей та закладів дошкільної освіти. Розкрито поняття «взаємодія» та основні ознаки взаємодії. Перелічено умови ефективної роботи закладу дошкільної освіти з батьками. Визначено головні аспекти (об'єктивний і суб'єктивний; прагматичний, соціальний, навчально-психологічний, педагогічний) та напрями організації взаємодії дошкільних закладів з батьками.

Висвітлено різноманітні форми взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з родинами вихованців (індивідуальні, групові, колективні, наочно-інформаційні), а також інформаційно-аналітичні, наочно-інформаційні, пізнавальні, дозвілєві. Визначено основну мету запровадження тієї чи іншої форми взаємодії. Подано критерії, за якими вплив закладів дошкільної освіти на розвиток педагогічної культури батьків буде ефективнішим.

***Ключові слова:** взаємодія, сім'я, батьки, вихователь, заклад дошкільної освіти, дитина, педагогічна культура батьків.*

Постановка проблеми. Особливу роль у забезпеченні повноцінного та всебічного розвитку дитини відіграє ефективна взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї. Саме у сім'ї закладаються основи розвитку дитини, відбувається її первинна соціалізація, формується ставлення до себе та довкілля. Своєю чергою, у закладі дошкільної освіти дитина навчається взаємодіяти з однолітками, організовувати власну діяльність. Відбувається подальше вмотивування її ціннісної ієрархії і поведінки. Ефективність дошкільного виховання значною мірою визначається тими відносинами, що складаються між вихователями і батьками. Саме тому необхідно, щоб дитячий садок та сім'я співпрацювали. Тільки так можливо забезпечити неперервність виховних впливів та створити

сприятливі умови для реалізації єдиних вимог щодо формування і розвитку кожної дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади виховання дитини в сучасній українській сім'ї обґрунтували Т. Алексеєнко, О. Докукіна, Т. Кравченко, Т. Куниця, Л. Повалій, В. Постовий, М. Стельмахович.

Вивченню різних аспектів проблеми взаємодії закладів дошкільної освіти з сім'ями присвячено праці Т. Александрової, Н. Андреевої, А. Богуш, Н. Виноградової, В. Іванової, Л. Кларіної, Т. Кулікової, Я. Ковальчук, Н. Лагутіної, М. Машовець, О. Семіної та інших учених.

У дослідженнях Г. Глушакової, Г. Гризик, Т. Доронової сформульовано методичні рекомендації щодо організації ефективної взаємодії працівників закладів дошкільної освіти з батьками вихованців, а у працях Л. Островської та О. Урбанської досліджено форми, методи роботи закладу дошкільної освіти з сім'єю.

Мета статті – вивчення особливостей взаємодії закладів дошкільної освіти з сучасними сім'ями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Робота з батьками традиційно є важливою складовою дошкільної освіти, адже заклад цієї ланки освіти є першим соціальним середовищем, до якого дитина потрапляє із сім'ї. І сьогодні ефективність дошкільного виховання пов'язана з організацією освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Процес взаємодії сім'ї і фахівців закладу дошкільної освіти спрямовано на активне включення батьків в освітній процес та дозвіллеву діяльність.

Державна політика в галузі освіти утверджує провідну та важливу роль сім'ї у вихованні молодого покоління. Ідею взаємозв'язку суспільного й сімейного виховання відображено у нормативно-правових документах, а саме: Законі України «Про освіту» [6], Законі України «Про дошкільну освіту» [5], Базовому компоненті дошкільної освіти [1].

Зокрема, у Законі України «Про освіту» сказано, що батьки є одними з учасників освітнього процесу, яким надано певні права та визначено обов'язки, а також окреслено напрями взаємодії батьків із закладами освіти, а саме: здійснення освітнього процесу, громадське самоврядування та фінансування закладів освіти [6].

У Законі України «Про дошкільну освіту» окреслено основні принципи дошкільної освіти, а саме: єдність виховних впливів сім'ї та закладу дошкільної освіти. У документі деталізовано напрями співпраці батьків із закладами дошкільної освіти. Зазначено, що батьки можуть долучатися до організації освітнього процесу в установі, зокрема, щодо запровадження додаткових освітніх послуг [5].

До того ж, у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні зазначено, що залучення батьків вихованців до взаємодії з вихователями сприяє формуванню особистості дитини дошкільного віку [1].

В інструктивно-методичних рекомендаціях «Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному році» наголошено на важливості партнерської взаємодії, яка передбачає вміння забезпечити ефективну співпрацю з дітьми та батьками на засадах взаємної довіри й поваги [8].

У довідковій літературі «взаємодію» визначають як «філософську категорію, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і породження одним об'єктом іншого. Взаємодія є об'єктивною та універсальною формою руху, розвитку, визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи» [2, с. 82].

Науковці М. Корнев та А. Коваленко визначають взаємодію як аспект спілкування, що виявляється в організації людьми взаємних дій, досягнення певної спільної мети. Вони виокремлюють головні ознаки взаємодії: предметність (наявність спільної конкретної мети, що зумовлює спільність дій у ході її досягнення); ситуативність або

регламентованість конкретними обставинами: тривалістю, інтенсивністю, нормами та правилами взаємодії; рефлексивність – можливість для взаємодії бути виявом як суб'єктивних намірів, так і наслідком спільної участі в колективній діяльності; експлікованість – можливість спостереження, реєстрації конкретних дій індивідів, суб'єктів взаємодії [12, с. 15].

Отже, поняття «взаємодія» можемо трактувати як рівноцінний процес впливу суб'єктів діяльності один на одного для досягнення певної мети.

Аналіз наукових джерел дає право стверджувати, що головними ініціаторами взаємодії мають бути педагоги закладів дошкільної освіти, оскільки вони володіють необхідними знаннями та вміннями щодо становлення особистості дитини протягом дошкільного віку. Для того, щоб взаємодія вихователів та батьків мала результати, необхідно враховувати умови, за якими цей процес буде ефективним [3, с. 123].

Дослідники Л. Позняк і Н. Ляшенко визначають такі умови ефективної роботи закладу дошкільної освіти з батьками, як: цілеспрямованість, системність; плановість; диференційований підхід з урахуванням багатоаспектності та специфіки кожної сім'ї; вікова диференціація змісту роботи; доброзичливість, відкритість [11, с. 20].

У Методичних рекомендаціях щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців (лист МОН України від 11.10.2017 № 1/9-546) визначено основні напрями організації взаємодії дошкільних закладів з батьками, а саме:

- створення інформаційно-просвітницького простору для батьків та інших членів родини, які беруть участь у вихованні дитини;
- підвищення фахової майстерності педагогів на основі ознайомлення з родинним досвідом виховання;
- сприяння інтеграції родинного виховання в суспільне;
- заохочення батьків брати активну участь в освітньому процесі;

– узгодження понять, цінностей, педагогічної позиції, досягнення єдності виховних впливів на дитину в родині та закладі дошкільної освіти;

– формування у педагогічних працівників та батьків позитивного ставлення до партнерської взаємодії, спонукання їх до дій і моделей поведінки, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємоповагу [9].

Вивчаючи специфіку взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками, необхідно зауважити, що взаємодію розглядають у декількох аспектах, а саме:

- 1) прагматичному (полегшення організації навчального процесу);
- 2) педагогічному (виховання дитини у спорідненому стилі);
- 3) навчально-психологічному (співучасть батьків впливає на навчальний процес);
- 4) соціальному (демократизація та культурна взаємодія) [10, с. 21].

Деякі автори зазначають, що взаємодія має об'єктивний і суб'єктивний аспекти. Об'єктивний аспект взаємодії полягає у зв'язках, які не залежать від окремих осіб, але опосередковують і контролюють зміст і характер їхньої взаємодії. Суб'єктивний аспект – свідоме ставлення індивідів один до одного, що базується на взаємних очікуваннях відповідної поведінки. Це міжособистісні відносини, основа яких – безпосередні зв'язки між індивідами, що розвиваються в конкретних умовах місця і часу [4, с. 124].

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми дійшли висновку, що для реалізації принципів партнерства необхідно використовувати різноманітні форми взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з родинами вихованців, які розуміють як засоби організації спільної діяльності і спілкування батьків та вихователів.

Розглянемо детальніше класифікацію форм взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками.

Найчастіше використовують індивідуальні та групові форми та методи взаємодії педагогів закладів дошкільної освіти з батьками. Індивідуальними вважають вступне анкетування, попереднє відвідування дитсадка батьками, співбесіди, консультації, відвідування педагогами вихованців удома, телефонний зв'язок. Метою таких форм та методів є обмін думками з того чи іншого питання щодо виховання дітей; активна участь і вихователя, і батьків [12].

Серед групових форм можна виокремити такі, як батьківські збори, лекції, практикуми, дні відкритих дверей, групові консультації, тренінгові заняття, круглі столи, виставки результатів творчості дітей, свята, клуби взаємодопомоги, школа молодих батьків, гуртки за інтересами, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми, засідання батьківського комітету, створення груп батьків-порадників, опитування, родинний клуб, клуб спілкування, клуб взаємодопомоги [12].

Коллективними формами взаємодії вважають: батьківські збори та конференції, тематичні зустрічі, дні відкритих дверей, перегляд святкових ранків та розваг, спільні свята, спортивні розваги, дні іменинників, спільні суботники, спільні родинні свята, виставки, конкурси, години відвертої розмови, відпочинок у вихідні дні, зустрічі з адміністрацією дитячого садка [12].

Розглянемо наочно-інформаційні форми роботи. Такими вважають: батьківські куточки, тематичні стенди, ширми, планшети, дошку оголошень, інформаційні листи, тематичні виставки, анкетування, скриньку пропозицій, індивідуальні зошити, родинні газети, педагогічну бібліотеку, запрошення, вітання, виставки дитячих робіт; рекламу книг, публікації у періодиці, в мережі Інтернет, відеофрагменти або фото організації різних видів діяльності, режимних моментів, занять. Вони ознайомлюють батьків з умовами, завданнями, змістом і методами виховання дітей, сприяють подоланню поверхневого судження про роль дитячого садка, надають практичну допомогу сім'ї [12].

Встановлено, що достатньо новою, але ефективною формою взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти з батьками є семінари-практикуми та тренінги для батьків. Їх організують за результатами анкетування батьків, об'єднуючи за умовними мікрогрупами, для кожної з яких розробляється окремий план роботи. Така робота передбачає теоретичне ознайомлення з проблемою та практичне розв'язання конкретних ситуацій. Паралельно відбувається робота з дітьми за цією проблемою, що сприяє визначенню позицій дитини та дорослого [12, с. 14].

На думку Ю. Тонкової та Н. Веретеннікової, плануючи ту чи іншу форму роботи з батьками, потрібно керуватися такими вимогами: «оригінальність», «затребуваність», «інтерактивність». Щодо самих форм, їх пропонується поділяти на: інформаційно-аналітичні (анкетування, усне опитування, «поштова скринька»); наочно-інформаційні (батьківські служби, міні-бібліотека, інформаційні стенди, випуск газет); пізнавальні (батьківські вітальні, нетрадиційні батьківські збори, усні журнали, екскурсії); дозвіллеві (свята, спільне дозвілля, акції, участь батьків у конкурсах, виставках) [3, с. 126].

Спираючись на дослідження і висновки багатьох вчених, можемо стверджувати, що позитивних результатів у вихованні дітей можливо досягти за умови вмілого підбору різних форм взаємодії, активного залучення до цієї роботи всіх педагогів колективу закладу дошкільної освіти і сімей вихованців.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, аналіз наукової літератури дає змогу уточнити зміст поняття «взаємодія», зробити висновки про те, що зміцнення й розвиток взаємодії закладів дошкільної освіти та батьків забезпечують сприятливі умови життя й виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості, а використання різноманітних форм взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками дозволяє удосконалювати ефективність

процесу виховання дітей дошкільного віку. Перспективним для подальших досліджень вважаємо розроблення змісту та визначення інноваційних, нетрадиційних форм та методів, які дають змогу досягти певних виховних результатів у процесі взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) від 22 травня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12>
2. Педагогічний словник. К.: Інститут педагогіки Академії педагогічних наук України, 2001. 516 с.
3. Валентьєва Т. І. Сутність, мета, принципи і форми співробітництва дошкільного навчального закладу з батьками старших дошкільників Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2013. Вип. 17(1). С. 121–128.
4. Довженко Т. О. Підготовка майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до роботи з сім'єю. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». 2016. Вип. 52. С. 124–133.
5. Закон України Про дошкільну освіту від 11 липня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
6. Закон України Про освіту від 05 вересня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Зверева О. Л. Семейная педагогика и домашнее воспитание детей раннего и дошкольного возраста. М.: ТЦ Сфера, 2000. 256 с.
8. Інструктивно-методичні рекомендації «Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-diyalnosti-zakladiv-osviti-sho-zabezpechuyut-zdobuttya-doshkilnoyi-osviti-u-20192020-navchalnomu-roci>
9. Лист МОН України від 11.10.2017 № 1/9-546 Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/1545/MON_546_Vzajemodija_ZDO_batkamy.pdf
10. Машовець М. А. Сучасні підходи до організації педагогічної взаємодії дошкільного навчального закладу та батьків вихованців. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць. Наукові записки РДГУ. 2011. Вип. 2(45). С. 18–24.
11. Семенова Н., Лаврів Х., Бондарук Д. Взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ I. Теорія виховання. 2017. Вип. 2 (351). С. 19–29.
12. Рудік О. А., Молодушкіна І. В. Взаємодія ДНЗ та сім'ї. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 222 с.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2019

Alyona Solonskaya. Cooperation between pre-education staff with modern families

The article describes the problem of organizing interaction between the kindergarten and the family. The basic normative legal documents in which the idea of the interconnection of social and family education was reflected. Recent research and publications on the interaction of modern families and kindergartens have been analyzed. The concept of «interaction» and the main features of interaction are revealed. The conditions of effective work of the kindergarten with parents are listed. The main aspects (objective and subjective; pragmatic, social, educational-psychological, pedagogical) and directions of organization of interaction of kindergarten with parents are determined.

The article covers various forms of interaction of specialists of preschool education institutions with families of pupils (individual, group, collective, visual-informational), as well as informational-analytical, visual-informative, cognitive, leisure. The main purpose of introducing this or that form of interaction is determined. The criteria by which the influence of kindergarten on the development of the pedagogical culture of parents will be effective. The directions of pedagogical education of parents in interaction are distinguished.

Keywords: *interaction, family, parents, upbringing, kindergarten, child, pedagogical culture of parents.*

REFERENCES

1. Bazoviy komponent doshkilnoyi osviti (nova redaktsiya) vid 22 travnya 2012 roku URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12> [in Ukrainian].
2. Pedagogichnij slovnik. K.: Institut pedagogiki Akademiyi pedagogichnih nauk Ukrayini, 2001. 516 s. [in Ukrainian].
3. Valent'eva T. I. Sutnist', meta, printsipi i formi spivrobotnitstva doshkil'nogo navchal'nogo zakladu z bat'kami starshikh doshkil'nikiv Teoretiko-metodichni problemi vikhovannya ditei ta uchnivs'koï molodi (2013) Vip. 17(1), S. 121–128 [in Ukrainian].
4. Dovzhenko T. O. Pidgotovka maibutn'ogo vikhovatelya doshkil'nogo navchal'nogo zakladu do roboti z sim'eyu. Zbirnik naukovikh prats' «Pedagogika ta psikhologiya» (2016) Vip. 52, S. 124–133 [in Ukrainian].
5. Zakon Ukraïni Pro doshkil'nu osvitu vid 11 lipnya 2001 roku URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> [in Ukrainian].
6. Zakon Ukraïni osvitu vid 05 veresnya 2017 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
7. Zvereva O. L. Semeinaya pedagogika i domashnee vospitanie detei rannego i doshkol'nogo vozrasta (2000). M.: TTs Sfera. 256 s. [in Russian].
8. Instruktivno-metodichni rekomendatsii «Shchodo organizatsii diyal'nosti zakladiv osviti, shcho zabezpechuyut' zdobuttya doshkil'noï osviti u 2019/2020 navchal'nomu rotsi» URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-diyalnosti-zakladiv-osviti-sho-zabezpechuyut-zdobuttya-doshkilnoyi-osviti-u-20192020-navchalnomu-roci> [in Ukrainian].
9. List MON Ukraïni vid (2017) № 1/9-546 Metodichni rekomendatsii shchodo organizatsii vzaemodii zakladiv doshkil'noï osviti z bat'kami vikhovantsiv. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/1545/MON_546_Vzajemodija_ZDO_batkamy.pdf [in Ukrainian].
10. Mashovets' M. A. Suchasni pidkhodi do organizatsii pedagogichnoï vzaemodii doshkil'nogo navchal'nogo zakladu ta bat'kiv vikhovantsiv. Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i vikhovannya v zakladakh osviti: zb. nauk. prats'. Naukovi zapiski RDGU (2011) Vip. 2(45), S. 18–24. [in Ukrainian].
11. Semenova N., Lavriv Kh., Bondaruk D. Vzaemodiya doshkil'nogo navchal'nogo zakladu i sim'i u vikhovanni osobistosti ditini doshkil'nogo viku yak

psikhologo-pedagogichna problema. Naukovii visnik Skhidnoevropeis'kogo natsional'nogo universitetu imeni Lesi Ukraïнки. ROZDIL I. Teoriya vikhovannya (2017) Vip. 2 (351), S. 19–29. [in Ukrainian].

12. Rudik O. A., Molodushkina I. V. Vzaemodiya DNZ ta sim'ï. Kh.: Vid. grupa «Osnova» (2013). 222 s. [in Ukrainian].